

-
1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24.02.2022 № 2102. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення : 10.04.2022).
 2. Магда С.О. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». Захист прав дітей в умовах воєнного стану. Випуск 20. Харків. 2015. С. 88-92.
 3. «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» : Постанова від 22.03.2022 № 349. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-п#Text> (дата звернення : 11.04.2022).
 4. «Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану» : Постанова від 17.03.2022 № 302. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-п#Text> (дата звернення : 11.04.2022).

Кристина РЕЗВОРОВИЧ

кандидат юридичних наук

завідувач кафедри

цивільного права та процесу ДДУВС

Дмитро ДРИГА

курсант факультету підготовки

фахівців для підрозділів превентивної

діяльності ДДУВС

**ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ
ТА ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ СТАТУСУ**

Відповідно до звіту Представництво Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців ООН від 2019 році, у світі налічувалося близько 272 мільйонів міжнародних мігрантів, що складає приблизно 3,5% світового населення [6]. Це число включає людей, які мігрували для роботи і навчання, а також біженців та переміщених осіб, які були змушені залишити свої будинки по причин переслідування з релігійних та іншим мотивам, військових конфліктів та стихійних лих. У 2016 році запровадили Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб шляхом злиття Державного агентства з питань відновлення Донбасу і Державної служби з питань АР Крим та Севастополя, яке займається формуванням та реалізацією державної політики в питаннях внутрішньо переміщених осіб, сприянням реалізації та забезпеченню прав і свобод таких осіб, створенням умов добровільної реінтеграції або інтеграції ВПО за новим місцем проживання в Україні.

Зокрема, В. Михайловський тлумачить поняття «внутрішньо переміщена особа» таким чином: особа, яка є громадянином України, особою без громадянства або іноземцем, яка перебуває на території України на законних

підставах і змушена та/або вимушена покинути своє житло або постійне місце свого проживання, зокрема, в результаті чи з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, постійних проявів насильства, порушень прав людини, природних чи техногенних катастроф, окупації території іноземною державою, порушень норм міжнародного гуманітарного права або інших обставин, що походять з ситуацій, як можуть радикально змінити суспільний порядок [5, с. 10]. Можна навести ще з десятків визначень цього поняття. Доктринальні здобутки сприяють активному розвитку національного законодавства, проте маємо наголосити, що сучасне нормативне визначення поняття «внутрішньо переміщена особа» все ж охоплює всі категорії осіб (громадян України, іноземців, осіб без громадянства), які можуть претендувати на отримання статусу внутрішньо переміщеної особи й відповідає положенням Керівних принципах Організації Об'єднаних Націй з внутрішнього переміщення

8 червня 2016 р. було внесено зміни до чинного «Положення про Міністерство з питань тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб», у якому обсяг його компетенції, став достатній для того, щоб Міністерство могло не тільки допомагати ВПО, але й виробляти та підтримувати тривалі рішення щодо переміщення, а також здійснювати координацію із громадянським суспільством і міжнародними організаціями, для чого забезпечити цю інституцію відповідними фінансовими і людськими ресурсами та чітко розмежувати її повноваження з Міністерством соціальної політики [7].

У багатьох частинах світу іммігранти стикаються з новими проблемами в країнах, що їх приймають, включаючи мовні бар'єри, відсутність доступу до соціальних та медичних послуг та етнічну стигматизацію. Нинішня пандемія за короткий час змінила світ і ще більше посилила ці труднощі та залишила багатьох іммігрантів без роботи та можливості повернення на батьківщину. Прагнучи приборкати поширення коронавірусу, країни вдаються до посилення охорони своїх кордонів та запровадження обмежень на подорожі [1].

Обмеження мобільності та заходів соціального дистанціювання призвели до того, що мільйони людей втратили свої робочі місця, що значно обмежили особисте спілкування та перевели життя у віртуальну сферу.

Керівні принципи закону «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» визначають внутрішньо переміщених осіб як осіб чи групи осіб, яких примусили або вимусили покинути чи залишити своє житло чи місце постійного проживання, зокрема, в результаті чи з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, постійних проявів насильства, порушення прав людини, природних чи техногенних катастроф, і які не перетинали міжнародно визнаних державних кордонів [2].

Довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи видається структурним підрозділом місцевої державної адміністрації з питань соціального захисту населення в день подання заяви, підписується та засвідчується уповноваженою посадовою особою цього структурного підрозділу без сплати будь-яких платежів та зборів. Термін дії такої довідки становить шість місяців з

моменту її видачі [2].

Для уникнення зловживань, пов'язаних із наданням статусу тимчасово переміщеної особи, законодавець передбачив підстави відмови у видачі довідки, продовження її дії чи скасування. Заявнику може бути відмовлено у видачі довідки, продовженні її дії або скасовано її дію, якщо:

- 1) відсутні обставини, що спричинили внутрішнє переміщення, або обставини, що раніше існували, істотно змінилися;
- 2) у державних органів наявні відомості про подання завідомо неправдивих відомостей для отримання довідки;
- 3) заявник втратив документи, що посвідчують його особу та підтверджують громадянство України, – до їх відновлення.

У разі неотримання довідки або письмово оформленого рішення про відмову протягом одного дня з такого звернення особа має право звернутися до суду щодо оскарження протиправних дій чи бездіяльності такого органу та його посадових осіб.

Також відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» запроваджено Єдину інформаційну базу даних про внутрішньо переміщених осіб [1]. Органи виконавчої влади, які здійснюють покладені на них повноваження (взяття на облік внутрішньо переміщених осіб, забезпечення їх житлом, необхідним харчуванням, реєстрацію їх фактичного місця перебування, виплату передбаченої законодавством державної допомоги), вносять в межах компетенції відомості про внутрішньо переміщених осіб до неї, причому для реєстрації та надання місця проживання внутрішньо переміщеної особи потрібен лише паспортний документ. У разі необхідності перевірки окремих відомостей про особу органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування України, їх посадові та службові особи мають право безоплатно користуватися відомостями відповідних державних реєстрів [2].

Статус «вимушеного переселенця» передбачено для полегшення процесу інтеграції на місцях нового поселення шляхом надання певних пільг та соціальних гарантій особам, які залишили місце свого звичайного проживання. Вимушені переселенці на етапі розгляду їх клопотання мають право на: отримання одноразової грошової допомоги [3].

Ті, хто отримав статус «тимчасового переселенця», мають право на самостійний вибір місця проживання; одержання субсидії на придбання житла; при відсутності самостійного визначення свого нового місця проживання – проживання у центрі тимчасового розміщення вимушених переселенців; компенсацію витрат на проїзд та провезення багажу до нового місця проживання [4].

Так, серед пріоритетних напрямків державної політики – розробка правової бази, яка б забезпечувала справедливую адміністративну процедуру для внутрішньо переміщених осіб у частині порядку подання клопотання про надання відповідного статусу, визначення чіткої процедури розгляду такого клопотання, що передбачає наділення певних державних органів відповідними повноваженнями.

Водночас законодавство повинно передбачати соціальне та житло-побутове забезпечення внутрішньо переміщених осіб, а також гарантувати їх право на повернення та відновлення своїх майнових прав у випадку припинення обставин, що змусили їх переселитись.

Відповідно до ст. 3 Конституції людина, її життя та здоров'я, честь та гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [4]. Затвердження та забезпечення права і свободи людини є головним обов'язком держави.

Вказана норма закону стосується також іноземців та осіб без громадянства. Так, згідно зі ст. 26 Конституції іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, мають ті самі права та свободи, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, - за винятком, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [4].

Слід пам'ятати, що внутрішньо переміщеним особам не можна встановлювати додатковий правовий статус. Як і до виникнення обставин, які змусили їх залишити місце проживання, внутрішньо переміщені особи залишаються громадянами України з усіма правами, свободами та обов'язками людини та громадянина, які закріплені у розділі II Конституції України. Ця категорія осіб неспроможна наділятися особливим статусом і як-небудь виділятися на фоні інших громадян, оскільки у більшості випадків це сприятиме їх дискримінації. Але водночас слід пам'ятати, що внутрішньо переміщені особи мають особливі потреби, особливо соціально незахищені групи населення.

Отже, з огляду на досвід минулого, складну теперішню ситуацію та потенційну можливість загострення стану безпеки людей як у нашій державі, так і у світі загалом, зауважимо, що питання конституційно-правового статусу біженців і внутрішньо переміщених осіб тривалий час залишатиметься актуальним.

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2015. № 1. Ст. 1.

2. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2014. № 26. Ст. 892.

3. Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1094 // Офіційний вісник України. 2016. № 2. С. 582. Ст. 76)

4. Загальна теорія держави і права : [підр. Для студ. юрид. спец. Вищ. Навч. Закладів освіти] / [М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова, О.В. Петришин С.М. Олейников] ; за ред. М.В. Цвік. Х. : Право, 2002. 432 с.

5. Михайловський В. І. Адміністративно-правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні: автореф. дис. : ... канд. Юрид. наук. Запоріжжя, 2018. С. 22

6. Статистичні дані щодо кількості шукачів притулку в Україні // Представництво Управління Верховного комісара ООН у справах біженців ООН в Україні : офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://unhcr.org.ua/uk/resursi/statistics>.

7. Савченко Я.А. Деякі питання визначення статусу біженців та надання їм права притулку // Вісник Академії адвокатури України. № 3(22). 2019. С. 214-217.